

สืบพงศ์ ธรรมชาติ. “ปัด และเครื่องดนตรี ศิลปะการแสดงภาคใต้” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44 ฉบับที่ 5 พฤษภาคม 2557. หน้า 48-53.

ศิลปวัฒนธรรมประเพณี

ศิลปวัฒนธรรมประเพณี

ปัด และเครื่องดนตรี ศิลปะการแสดงภาคใต้

รศ.ดร.สืบพงศ์ ธรรมชาติ

ดินแดนภาคใต้ของประเทศไทยปัจจุบัน ตั้งแต่อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ ถึงประเทศมาเลเซีย ในอดีตเป็น อาณาจักรไทยภาคใต้ซึ่งมีชนชาติพันธุ์หลายชาติพันธุ์ รวมกันอยู่ อาณาจักรหรือเมืองใหญ่ที่ปรากฏในศิลาจารึก เอกสาร และวัสดุชนิดอื่นที่เขียนหนังสือได้ คือ ตามพรลิงค์ (ภาษาสันสกฤต) ภาษาบาลี (ทมิฬ) ซึ่ง มีอายุก่อน พ.ศ.๕๐๐ ศักราช ประมาณ พ.ศ.๑๒๐๐ ปี และศรีธรรมราชมหานคร ในตำนานพระบรมมหาราชู นครศรีธรรมราชบางแห่งใช้ศรีธรรมราช และศรีธรรมราช

มหานคร พ่อขุนรามคำแหงมหาราชใช้ในศิลาจารึกว่า “ศรีธรรมราช” เริ่มต้นประมาณ พ.ศ.๑๖๐๐ เศษ ด้วยความยาวนานของการปกครองเป็นพื้นที่กว้างใหญ่ ตลอดแหลมมาลายูดังกล่าวแล้ว จึงทำให้มีการสั่งสม ความรุ่งเรืองด้านต่างๆ ของผู้คนในบริเวณนี้ไม่ว่า ด้านการเมือง การปกครอง ด้านศาสนา และด้านศิลปะ และวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านศิลปะและวัฒนธรรม จะมีความโดดเด่นอย่างยิ่ง เพราะศิลปะและวัฒนธรรม แต่ละอย่างจะมีความพร้อมไปด้วยศิลปะและวัฒนธรรม หลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการแสดงไม่ว่า

สืบพงศ์ ธรรมชาติ. “ปิด และเครื่องดนตรี ศิลปะการแสดงภาคใต้” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44
ฉบับที่ 5 พฤษภาคม 2557. หน้า 48-53.

ก็ตามการสืบทอด การทำปิดและการตีปิดก็ยังคงมีอยู่ตามพื้นที่ดังกล่าวแล้ว

การตีปิดและการขึ้นปิด (ประชัน) เป็นวัฒนธรรมด้านดนตรี หรือคีตศิลป์ที่สืบทอดกันมาในภาคใต้ โดยเฉพาะเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุงหลายอำเภอ การตีปิดมักจะอยู่ในกลุ่มของคนที่ยึดหม้อชอในเสียงปิด โดยเฉพาะคนทำปิดแทบทุกคนจะชอบตีปิด ส่วนผู้ที่ทำปิดไม่ได้ก็จะไปซื้อหรือขอเพื่อนไปตี ช่วงเวลาตีปิดมักจะติดกันตอนใกล้รุ่งหรือหัวรุ่ง ประมาณ ๐๕.๐๐ นาฬิกา เสียงปิดดัง “ปิด เท่ง ปิด เท่ง” จะเป็นเสียงที่ใช้ปลุกคนหรือเสียงไก่นอนหัวรุ่ง ปลุกให้คนได้ลุกขึ้นไปหุงข้าว ทำกับข้าวใส่บาตร หรือเพื่อบริโภค ตลอดระยะเวลาในการทำงาน เสียงปิดที่ส่งไปถึงบ้านโดยยอมนำความสุขใจหรือความบันเทิงให้กับคนในบ้านนั้น ผู้ที่ได้ฟังเสียงปิดจะชอบคนคนที่ตีปิดที่ทำให้เขาได้ฟัง เสียงที่ไพเราะน่าฟังตั้งแต่ตื่นนอนก่อนที่จะได้รับแสงอาทิตย์ยามรุ่งอรุณซึ่งให้ความอบอุ่นและแสงสว่างอันเป็นประโยชน์มากมาย ดังนั้นคนที่ตีปิด ตอนใกล้รุ่ง จึงเป็นขวัญใจของคนในหมู่บ้านหรือชุมชนและเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดี อย่างเช่นที่บ้านบางกระบือ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อประมาณ ๓๐ ปีเศษ นายเอี่ยม (ลุงเอี่ยม) เป็นลูกเลงปิด (ลูกเลง ภาษาไทยเก่า หมายถึง ผู้เฝ้าใจด้านศิลปะ หรือมีความเชี่ยวชาญด้านศิลปะ) นอกจากทำปิดได้แล้วยังชอบตีปิด เมื่อมีแมวตายที่ไหน ลุงเอี่ยมจะไปเสาะหาแมวมาตากแห้งเพื่อนำมาทำหน้าปิด ที่สำคัญคือเด็กๆ ชอบเพราะเมื่อเอาแมวที่ตายแล้วไปให้ลุงเอี่ยม ลุงเอี่ยมจะให้สวดคำเป็น การตอบแทนน้ำใจเด็ก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ลุงเอี่ยมไม่ขาดหน้าแมวที่นำมาทำหน้าปิด แต่ในบางครั้งลุงเอี่ยมก็ได้หน้าแมวมาทำหน้าปิด เพราะมีคนนำไปให้ บางครั้งลุงเอี่ยมไปหาเองแถวเหนือ นั่นคือแถบอำเภอท่าศาลา นบพิตำ พรหมคีรี ลานสกา และร่อนพิบูลย์ เป็นต้น

ลุงเอี่ยมบอกว่าปิดทำจากหนังค่าง จะมีเสียงดี ดีไพเราะ แต่หนังค่างค่อนข้างหายากกว่าหนังแมว ลุงเอี่ยมจะทำหน้าที่หลักในการทำปิด และตีปิด ของบ้านบางกระบือ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ลุงเอี่ยมทำปิดและตีปิดอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งเสียชีวิตเมื่ออายุประมาณ ๘๐ ปีเศษ ปัจจุบันไม่มีผู้สืบทอดการทำปิดจากลุงเอี่ยมแต่อย่างใด เมื่อลุงเอี่ยมจากไปไม่กลับเสียงปิดก็กลับมาเงียบเสียงตามไปด้วย

การตีปิดนอกจากจะเป็นการตีส่วนบุคคลอย่างลุงเอี่ยมในพื้นที่ดังกล่าวซึ่งได้ทั้งความบันเทิงใจส่วนตนและคนอื่นอีกไม่น้อย ปิดจึงเป็นคีตศิลป์ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อบุคคลและกลุ่มบุคคลอันทำให้เกิดสุขภาพดีทั้งใจและกาย คนไทยภาคใต้จึงควรช่วยกันอนุรักษ์เอาไว้เพื่อจะกล่าวได้ว่า “ปิด” เครื่องดนตรีไทยภาคใต้ อย่างเต็มภาคภูมิ

เครื่องดนตรีหนึ่งแต่เดิมจะมีอยู่ ๕ ชิ้น ได้แก่ ปี่ โหม่ง ทับ กลองตุ๊ก และฉิ่ง เรียกกันว่าดนตรีเครื่องห้า (เบญจลัคนี) ดนตรีดังกล่าวนี้จะมีอิทธิพลมาจากต่างชาติบ้างหรือไม่นั้นก็ยากที่จะตอบได้ เพราะไม่มีการระบุไว้ในที่ใดว่าดนตรีหนึ่ง (ตะลุง) ที่บรรพชนไทยภาคใต้ใช้บรรเลงแสดงหนังนั้นได้หยิบยืมมาจากชาติใดจึงอาจกล่าวได้ว่า ดนตรีไทย (หนังตะลุง) คือ ดนตรีไทยส่วนใครจะยกให้ใครเป็นของชนชาติใดก็อีกเรื่องหนึ่งภายหลังมีการเติมดนตรีเข้าไปมากขึ้น ได้แก่ สีซอ (ด้วงและอู) และกรับ การเพิ่มดนตรี ๒ ชิ้นเข้าไป ทำให้การบรรเลงฟังไพเราะดีไม่มีเสียงแปลกปลอม สะดุดหู ทำให้ลดหย่อนบรรยากาศของดนตรีไทย หรือดนตรีชาวเอเชีย ครั้นเมื่อราว ๒๐ ปีเศษ มา นี้ มีการเพิ่มดนตรีหนึ่ง (ตะลุง) เข้าไปหลายชิ้นและเป็นดนตรีที่ฝรั่งประดิษฐ์ ได้แก่ กีตาร์ โหม่งบา อีเล็คโทรน และกลองชุด หนังตะลุงแทบทุกคณะจะมีดนตรีแบบตะวันตกเข้ามาผสม ทั้งนี้คงเพราะต้องการให้เห็นว่าทันสมัยและมีความเปลี่ยนแปลง

เครื่องดนตรี (ตะลุง)

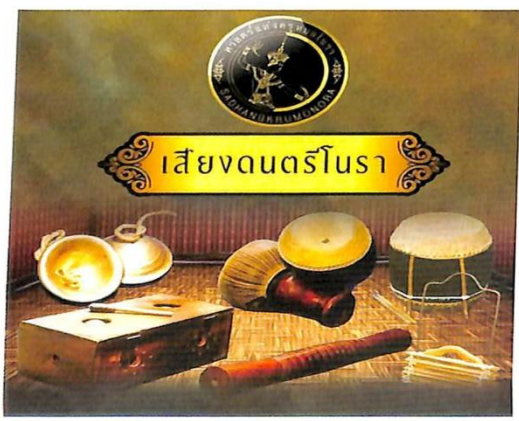
ไปในทางที่ตึกว่า เมื่อมีดนตรีฝรั่งประดิษฐ์เข้ามาบรรเลงร่วมกับดนตรีเครื่องห้าแต่เดิมก็ทำให้กลบเสียงดนตรีที่มีอยู่เดิมจนแทบมืด หนึ่งบางคนปะป๊าพอเป็นกระสายแต่ตีใหม่ถึงคืนหนึ่งไม่กี่ครั้งนอกนั้นจะได้ยินการบรรเลงดนตรีฝรั่งประดิษฐ์หรือดนตรีภูมิปัญญาฝรั่งตลอดการแสดง (เล่น) ดนตรีฝรั่งประดิษฐ์นั้นต้องใช้เครื่องขยายเสียงกำลังสูง โดนเฉพาะกีตาร์และอิเล็กทรอนิกส์ ต้องเสียบต่อใช้พลังงานไฟฟ้าส่งไปยังเครื่องขยายเสียงจึงทำให้มีเสียงดังมาก ผลคือดนตรีเครื่องห้าแต่เดิมที่มีเล่นน้อยชิ้นอยู่แล้วก็เสียบเสียงไปโดยปริยาย

การใช้เครื่องดนตรีฝรั่งประดิษฐ์ของหนึ่ง (ตะลุง) นั้น นอกจากเป็นการปรับตัวของดนตรีหนึ่ง (ตะลุง) เพื่อให้วัยรุ่นไทยชื่นชอบแล้ว ยังใช้ประโยชน์ในการร้องเพลงด้วย เมื่อก่อนผู้ร้องเพลงในโรงหนังคือ นายหนึ่ง แต่ระยะหลังๆ จะมีนักร้องประจำคณะหนึ่งเป็นส่วนใหญ่ ในการร้องเพลง

นั้นมักจะร้องกันโดยไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับเรื่องที่แสดง พอหมดฉากหนึ่งก็ร้องเพลง ขึ้นฉากใหม่ และเล่นอีก ๒-๓ ฉากก็มีเพลงอีก ในส่วนของการร้องเพลงของนายหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องนั้น ก็นับได้ว่ามีความน่าสนใจและสร้างความบันเทิงเพิ่มขึ้นอีก แต่การร้องเพลงที่คั่นระหว่างฉากของนักร้องนั้นได้มีส่วนแบ่งความเด่นของเนื้อเรื่องและจิตวิญญาณของหนึ่ง (ตะลุง) ออกไปอย่างน่าเสียดาย ปัจจุบันหนึ่งตะลุงบางคนจะจึงกลายเป็นคณะหนึ่งตะลุงเพลงไป หนึ่งตะลุงที่มีลักษณะเช่นนี้อาจจะเป็นที่ชื่นชอบของวัยรุ่น บางคนอาจจะกล่าวว่านี่คือ ๑ ใน ๒ หรือภาษาฝรั่งว่า ทู อิน วัน ก็ได้ คือ ดูหนึ่งได้ทั้งหนังทั้งเพลง หรือสำนวนไทยว่า ยิ่งนัดเดียวได้นก ๒ ตัว หากการเป็นอย่างนี้ของหนึ่งส่วนหนึ่งก็น่าจะไม่เป็นไร แต่ถ้าหนึ่งทุกคณะเป็นอย่างนี้ทั้งหมด หนึ่งตะลุงไทยภาคใต้ก็คงจะเรียกหนึ่งตะลุงไทยภาคใต้

ได้ไม่เต็มปากเต็มคอ เพราะมีรสอ่อน ไวน์ และฮ็อทดอก
อยู่มาก มีหนึ่งตระกูลอยู่น้อยคณะที่ยืนหยัดใช้ดนตรีไทย
เครื่องห้าอย่างหนึ่งตระกูลบรรพชนที่กล่าวกันว่าเริ่มมีมา
ตั้งแต่สมัยอาณาจักรศรีวิชัย คือราว พ.ศ. ๑๒๐๐ เศษ
ในเรื่องความเปลี่ยนแปลงไปของดนตรีหนึ่งตระกูลนั้น
ส่วนหนึ่งกล่าวว่าก็ปล่อยให้ไปตามธรรมชาติที่
ทุกอย่างต้องเปลี่ยนแปลง คือ อนิจจัง อนัตตา หรือ
เป็นอย่างนั้นเอง (ตถา) แต่บางส่วนเห็นว่าควรดึง
เอาไว้บ้าง ช่วยกันดูแลรักษามรดกวัฒนธรรม ดนตรี
หนึ่งตระกูลไทยเอาไว้ให้ได้ เพราะการบรรเลงดนตรีไทย
เครื่องห้าและดนตรีไทยที่เพิ่มเข้ามา ๒-๓ ชิ้น ภายหลัง
นั้น มีความไพเราะชวนฟัง นุ่มนวลเนียนซาบซึ้งใจยิ่งนัก
ความเห็นต่างความคิดต่างของคนก็เป็นธรรมดา แต่ที่
สำคัญคือ เอกลักษณ์ไทย อัตลักษณ์ไทยเราต้องมีด้วย
หากปล่อยให้ตามโลกวิวัฒนาการทุกอย่างจะหาความเป็นไทย
ได้ตรงไหนกัน

เครื่องดนตรีโนรา หรือมโนห์ราโนราเป็นศิลปะ
การแสดงของไทยภาคใต้ที่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล
การแสดงโนรานั้นจะได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย

ชื่อการแสดงมโนห์ราหรือโนรานั้นก็น่าจะสืบเนื่อง
มาจากเรื่อง มโนราชาตกในคัมภีร์พุทธ (ชาตก เรื่องนี้ชื่อ

กนิรีชาตกหรือกนิรีชาฎกและสุนทราตกด้วย) นางเอกใน
ชาตกชื่อ “มโนห์รา” เมื่อก่อนมโนราห์หรือโนราจะเล่น
เรื่อง “โนรา” หรือ “มโนห์รา” เป็นหลัก ต่อมาเรื่องที่เล่น
ของมโนห์ราเพิ่มเข้าไปหลายเรื่อง ตลอดจนมีการนำเพลง
ลูกทุ่งเข้าไปร้องในการแสดงเช่นเดียวกับหนึ่งตระกูล
มโนห์ราบางคณะจึงไม่ต่างไปจากวงดนตรีลูกทุ่งแต่อย่างใด
เพราะร้องเพลงเสีย ๘๐ เปอร์เซ็นต์ และดนตรีก็มี
ดนตรีฝรั่งประดิษฐ์เข้าไปไม่น้อย ได้แก่ กีตาร์ ฮีเล็คโทน
ทอมบา และกลองชุด ความเปลี่ยนแปลงไปของดนตรี
มโนห์ราหรือโนรานั้นส่งผลต่อความโดดเด่นของดนตรี
มโนห์ราแต่เดิมไม่น้อย เพราะดนตรีเดิมนั้นจะเสียงเบา
ไปมากจนทำให้หลายคนที่เป็นหัวจุกโนรา (คนที่ชอบดู
โนราเป็นอย่างยิ่งหรือคลั่ง) บ่นว่า “มโนห์ราหายไปแล้ว
เหลือแต่เพลงกับฝรั่งอยู่บนโรงโนรา” ก็น่าเห็นใจแฟน
พันธ์แท้มโนห์รา หรือโนรา เพราะความเปลี่ยนแปลง
เกิดขึ้นอย่างยากที่จะห้ามได้ เข้าทำนองว่า “ห้ามเพลิงไว้
อย่าให้มีวัน ห้ามสุริยแสงจันทร์ ส่งไข ห้ามอายุให้หัน
คืนเล่า ห้ามตั้งนี้ไว้ได้ จึงห้ามนิทาน” (“จึงห้ามโนรา”
ผู้เขียนขอแปลง) จากโคลงโลกนิติ หรือ แม้นโคลง
โลกนิติ จะจบท้ายว่า เทียบกับห้ามนิทานก็ตาม

ในส่วนของดนตรีโนราหรือมโนห์รานั้นเดิมมีอยู่
ดังนี้ คือ ปี่ กลอง ทับ โหม่ง ฉิ่ง ภายหลังก็มีการเพิ่ม
ดนตรีชิ้นอื่นๆ เข้าไปมากขึ้นตามลำดับจนเต็มวง ในการ
บรรเลงดนตรี การแสดงโนรานั้น ปี่จะเป่านำ เช่นเดียวกับ
กับหนึ่งตระกูล แต่หนึ่งตระกูล โนรา บางคณะเอาดนตรีอื่น
นำก็มีบ้าง อาจจะมีบางคณะที่นำด้วยดนตรีฝรั่งประดิษฐ์
ตามที่เห็นว่าดีและมีความไพเราะ แท้จริงเสียงปี่เป็นเสียง
ที่ชวนฟังอย่างยิ่ง เพราะเสียงปี่จะมีความแหลมคม
ปลุกชีวิต จิตวิญญาณได้ดียิ่ง เมื่อเป่าปี่นำดนตรีอื่น
จะส่งตามมา ส่วนมากเสียงกลองจะตามมาก่อน และ
ทับ โหม่ง ฉิ่ง ก็ต่อเนื่องกัน จนประสานเป็นหนึ่งเดียว
น่าฟังมาก บางคนกล่าวว่า เมื่อได้ฟังดนตรีโนราแล้วขึ้น
“ฮายหมั่นรีบรีบ” หมายความว่า ทำให้อยากออกท่าร่า

สืบพงศ์ ธรรมชาติ. “ปิด และเครื่องดนตรี ศิลปะการแสดงภาคใต้” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44
ฉบับที่ 5 พฤษภาคม 2557. หน้า 48-53.

หรือทำท่าทางตามจังหวะของดนตรีของโนรานั้นย่อมแสดงว่าผู้นั้นจิตวิญญาณมีความข้องแวะกับดนตรีโนราเป็นเวลานานนั่นเอง ดนตรีโนราหรือดนตรีมโนห์ราจะเป็นดนตรีดั้งเดิม หรือดนตรีเพิ่มเติมก็ตาม หากผู้บรรเลงหรือคนตีเครื่อง (ภาษาไทยภาคใต้) มีฝีมือและบรรเลงให้ผสมกลมกลืนได้ดี ดนตรีโนราก็จะไพเราะก้องอยู่ในจิตวิญญาณของคนไทยภาคใต้และคนไทยตลอดไป

ส่วนเครื่องดนตรีไทยประกอบการแสดงอื่นๆ ของไทยภาคใต้ ก็มีความใกล้เคียงกัน เช่น ลิเกป่า ก็จะมีมะฆะนาเพิ่มเข้าไป ๒ ลูก ส่วนอื่นๆ ก็เหมือนเครื่องดนตรีมโนห์ราแต่เดิมอาจไม่ครบทุกชิ้น หลักๆ คือ โหม่ง ฉิ่ง และกลองแบบโนรา การบรรเลงก็มีทำนองและสำเนียงใกล้เคียงกัน ส่วนเพลงนั้นก็เปลี่ยนไปตามที่ชอบการเล่นอีกอย่างหนึ่งของคนไทยภาคใต้คือ การเล่นเพลงบอกซึ่งนับเป็นการแสดงอย่างหนึ่งของไทย ภาคใต้นั้นใช้ดนตรีชิ้นเดียวคือฉิ่ง ที่เป็นเครื่องให้จังหวะเมื่อทอกหรือขับ มีลูกคู่รับ ๓ คน ประหนึ่งเป็นเครื่องดนตรีด้วย

เพราะมีคำรับที่ตายตัว คือ “เอ้ ว่า เห” กับ “ทอยฉา ทอยฉาฉาเหอ” จะใช้เมื่อแม่เพลงว่ากลอนซ้ำ ส่วนดนตรีแสดงมะโย่งของชาวไทยภาคใต้ตอนล่างนั้นก็เช่นเดียวกับมโนห์รา ส่วนร่ำวงเวียนครก นับได้ว่าเป็นการแสดงอย่างหนึ่งที่มีมาราว ๔๐ ปี ที่ผ่านมา ดนตรีเริ่มแรกจริงๆ คือ ถังน้ำมัน โคม (กะละมัง) ชาม และฝ่าหม้อ ต่อมาก็มีกลอง และฉิ่ง ฉาบ และต่อมาก็ใช้กลองเมือง ทอมบา และเพิ่มดนตรีมากขึ้น เช่น กีตาร์ แอคโรวีโอลิน และอิเล็กทรอนิกส์ ในปัจจุบัน

ปิด และเครื่องดนตรีศิลปะการแสดงของภาคใต้ เป็นดนตรีไทยที่สร้างความสุขสดชื่น บันเทิงใจให้กับคนไทยภาคใต้มาเป็นระยะเวลายาวนาน และดนตรีเหล่านี้เองเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมไทยภาคใต้ไม่เงียบเหงา ทำให้มีชีวิตชีวาเป็นพลังส่งผลต่อความมีพลังกายพลังใจของชาวไทยภาคใต้ ในการทำความดี การดำรงอยู่เพื่อพัฒนาสังคมไทยภาคใต้และสังคมไทยให้มีความร่มเย็นเป็นสุขตลอดไป

ประกาศ

หนังสือ “สารนครศรีธรรมราช” เป็นหนังสือประจำจังหวัด ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของนครศรีธรรมราช ความเป็นอาณาจักรตามพรลิงค์ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ที่ทุกคนมีสิทธิ์เขียน มีสิทธิ์อ่าน มีสิทธิ์เป็นเจ้าของและมีสิทธิ์เก็บรักษาไว้เป็นมรดกทางปัญญาให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้

หากท่านสนใจจากการประชาสัมพันธ์ติดต่อได้ที่กองบรรณาธิการสารนครศรีธรรมราช องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ

บรรณาธิการ